

زىادبوونى ئالۆگۆرى بازىرگانى و وهبه رهينانى چين له عىراق؛ مه ترسى يان ده رفهت؟

18-02-2024

نووسه رهگان

مه محمود بابان

كورتە : سال به سال ئالۆگۆرى بازىرگانى چين له گه ل عىراق رووى له هه لكشان بووه، به مدواييه ش گه يشتوو ته نزيكه 50 مليار دۆلار، كه زياتر له دوو له سه ر سى هه ناردى عىراق بووه بۆ چين. له به رامبه ريشدا، چين له ماوه ى دوو دهيه ى رابردوودا به به راورد به ولاتانى ديكه ى دراوسى عىراق زۆرترين وه به رهينانى له كه رتى وزه و خانووبه ره ى عىراق كردووه.

سال بە سال ئالۇگۆرى بازىرگانى چىن لەگەل عىراق رووى لە ھەلکشان بوو، بەمدوايىش گەيشتوووتە نىزىكە 50 مليار دۇلار، كە زياتر لە دوو لەسەر سىي ھەناردەى عىراق بوو بۇ چىن. لە بەرامبەرىشدا، چىن لەماوہى دوو دەيەى رابردوودا بە بەراورد بە ولتاتانى دىكەى دراوسىي عىراق زۆرتىن وەبەرھىناني لە كەرتى وزە و خانووبەرى عىراق كردوو.

لەرۋوئى ئالۇگۆرى بازىرگانيەو، لەنيو ولتاتانى رۆژھەلانى نيوەپاست و باكوورى ئەفرىقا و تەنانت ولتاتانى عەرەبىش لەم ناوچەيەدا، عىراق پىشتەر لە دووہى رىزبەندىيەكە بوو، بەلام لەم سالانەى دووييدا بوووتە يەكەمىن ھاوردەكار و سىيەمن ھەناردەكار بۇ چىن.

ھەرۋەھا، لەرۋوئى وەبەرھىنانهو لە عىراق، چىن پىش ولتاتانى رۆژھەلانى نيوەپاست و ولتاتانى عەرەبى، توركيا و ئىران كەوتوو. لەرۋوئى پرۆژە و سەرمايەو تەو 2023 سەرۋو 34.2 مليار دۇلار وەبەرھىناني كردوو.

ئەم ھەلکشانى ئالۇگۆرى بازىرگانيە و زىادبوونى وەبەرھىناني چىن لە كەرتى وزە و خانووبەرى لە عىراق واىكرد سالى 2019 حكومەتى ئەوكاتى عىراق 8 رىككەوتن و ياداشتنامە لەگەل چىن واژۆ بكات، بەتايبەتيش لەبوارى پەيوەندى بازىرگانى و بنىاتناني ژىرخانەو، كە بەمدوايى دەست بە جىبەجىكردناني كراو.

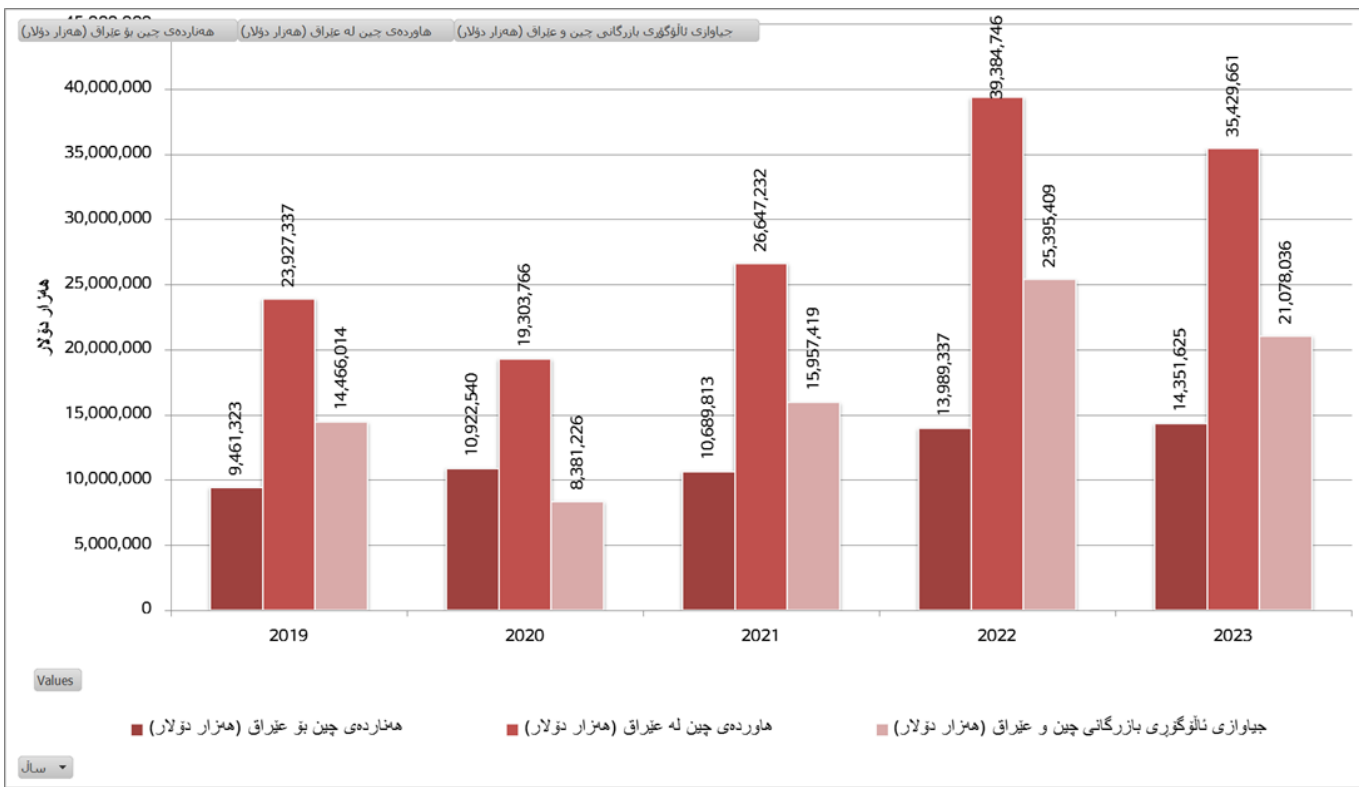
ئىستا، ئەم پەيوەندىيە ھەم دەرەفەت و ھەم مەترسى گەرەى ئابوورى بۇ عىراق تىدايە، چونكە ئابوورى جىهان پەيوەستە بە ئابوورى چىنەو، چ جاي ئابوورىيەكى پىشتەستوو بە داھاتى نەوت و كرىخۇرى وەك عىراق. ھەربۇيەش ھەر گۇرپانىك لەو ئابوورىيەدا، گۇرپانى گەرەش لە ئالۇگۆر و وەبەرھىنانه چىنيەكە لە عىراق دەھىنيت.

ئالۇگۆرى بازىرگانى و وەبەرھىناني چىنى لەگەل عىراق

بەپى داتاكانى [سەنتەرى بازىرگانى نئودەولەتى ITC](#) سالى 2023 ئالۇگۆرى بازىرگانى نئوان چىن و عىراق 49.7 مليار دۇلار، كە 14.3 مليارى ھەناردەكردنى چىن بۇ عىراق و نىزىكە 35.4 مليار دۇلارىش ھەناردەى عىراق بوو بۇ چىن.

ھەرۋەھا، لەماوہى پىنج سالى رابردوو، بە وردبوونەو لە داتاكانى ئالۇگۆرى بازىرگانى نئوان چىن و عىراق شتىكى سەرنجراكىش ئەوہى، سال بە سال ھەناردەى چىن بۇ عىراق لەرۋوئى جۇرى كالا و سەرمايەو بەردەوام زىادى كردوو و گەيشتوووتە سەرۋوئى 100 جۇرى سەرەكى كالا و كەلوپەل، بەلام ھەناردەى عىراق بۇ چىن بەرزى و نزمى زۇرى بەخۇوہ بىنيوہ، چونكە ھەناردەكردنەكەى ھەمەچەش نەبوو و رىژەى سەرۋو 95% ھەناردەى عىراق بۇ چىن نەوت و مشتەقاتەكانى بوو.

گرافىك 1 : قەبارەى ئالۇگۆرى بازىرگانى نئوان چىن و عىراق لە نئوان سالانى 2019-2023

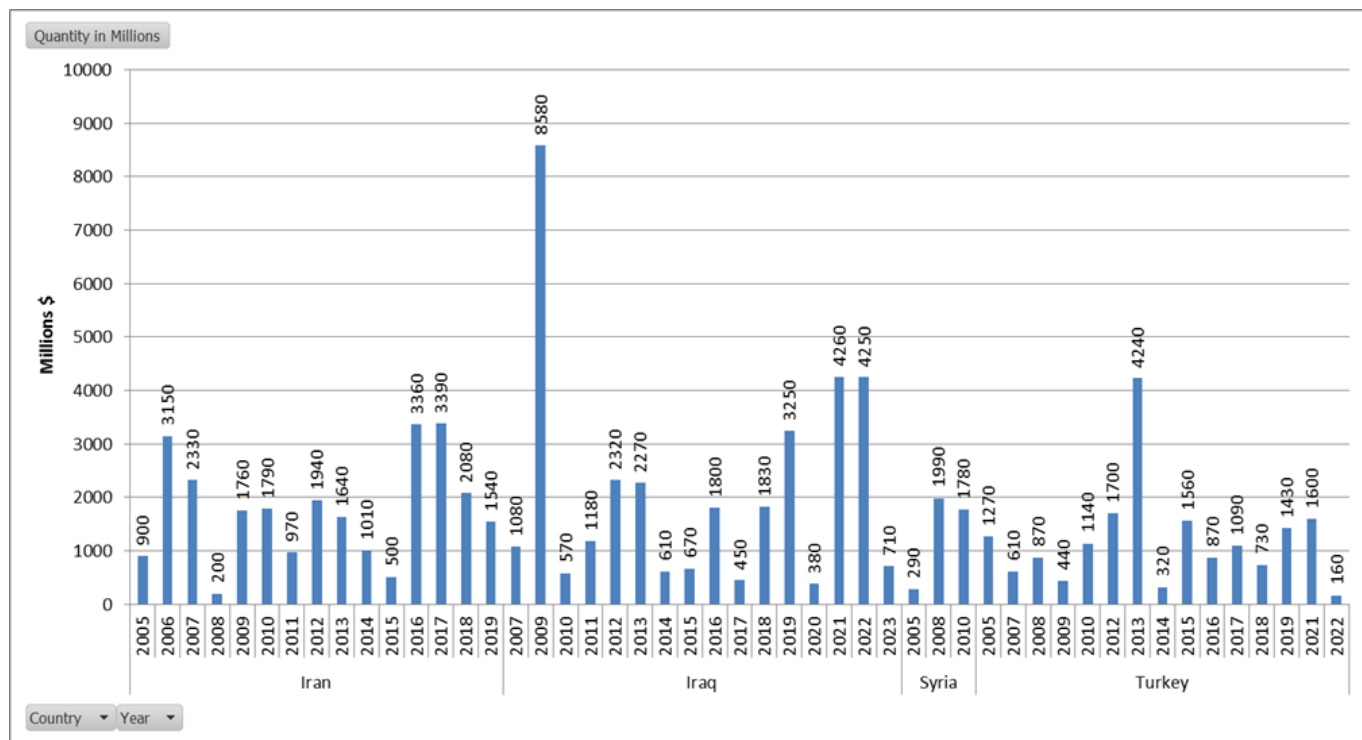
هەروەها، لەرووى وەبەرھێنانەو، بەردەوام كۆمپانیا چینیەکان كە زۆر بەشیان كۆمپانیاى دەولەتن شوپنپى خۆیان لە كەرتى وزه و خانووبەرە لە عێراق فراوانتر دەكەن. بۆ نموونە لەو پرۆژانەى چين لە عێراق ئەنجامیان داوه، 41 لە بواری وزه بووه كە 31 دانەیان لە كەرتى نەوتى بووه، كە دوايین دانەیان جیگرتنەوێ كۆمپانیاى ئىكسۆن مۆبیل بوو لە بەككە لە گەورەترین كیلگە نەوتیەكانى عێراق (ویست قۆرنە -1).

لەماوەى دوو دەیهى رابردوو، گەشەى خێرای ئابوورى چين و وەبەرھێنانى چين لە جیھان دا بەشپۆهەكە كەوا گەشتووەتە سەر و 2.4 تریلیۆن دۆلار، واتە نۆوێ ئابوورى ئەلمانیا كە چوارەم گەورەترین ئابوورى جیھان بووه لەسالى 2023 دا. ئەم زیادبوونەى وەبەرھێنانى دەرەكی چين لە رۆژھەلاتى نۆوہرەست لە هەمان ماوەدا گەشتووەتە 250.3 ملیار دۆلار كە ریزەى 13.6% یان 34.2 ملیار دۆلار ی لە عێراق بووه.

راستیەكی دیکەش ئەوێهە كەوا وەبەرھێنانى چين لە عێراق پەيوەستە نەبووه بە دۆخە نيوخۆیەكەى عێراقەو وەكو لە ژمارەكاندا دەرەكەوێت، بەلكو بەردەوام رووى لە هەلكشان و زیادبوون بووه، لەماوەى دوو دەیهى رابردوودا سالانە بەردەوام لە نيو ملیار دۆلار كەمتر نەبووه و، بگرە زیاتریش بووه و سال هەبووه گەشتووەتە سەر و 8.5 ملیار دۆلار.

هەروەها، وەبەرھێنانى چینی بە بەراورد بە وڵاتانى دراوسێ عێراق لەم ناوچەى دا، و، هەرچەندەش چين دوو سال دواتر وەبەرھێنانى لە عێراق دەستپێكردوو، بەلام لەرووى ژمارەى پرۆژە و سەرمايەشەو پێش هەموویان كەوتووەتەو وەكو لە گرافیکى دووھەمدا هاتوو.

گرافیک 2: وەبەرھێنانى چين لە توركيا، سووریا و ئێران و عێراق لە نيوان سالانى 2005-2023

كۆتایى

هەلكشانى پەيوەندیە بازرگانیهكان و زیادبوونى وەبەرھێنانى چینی لە عێراق لەم سالانەى دوايیدا بەزۆرى دەگەریتەو بۆ ئەو سەردانە پینچ رۆژیەى عادل عەبدولمەهدى و شاندى عێراقى كە واژۆى 8 یاداشتنامە و رێككەوتن لەگەل چين تیدا ئەنجامدرا، كەو ئەوكات لەرووى ژمارەو، ئاماژە بە تەرخانکردنى 10 ملیار دۆلار یان پیدانى 100 هەزار بەرمیل نەوتى رۆژانە لەلایەن عێراقەو بە چين بۆ جیەجیگردنیا دەكرا. هەروەها، **سەرۆكۆهزیرانى ئەوكاتى** عێراق لەكاتى گەرپانەویدا گوتى یاداشتنامە و رێككەوتنامەكان لەگەل چين بوارەكانى دارایی، بازرگانى، ئاسایش، بنیاتنەو، پەيوەندیەكان و تەكنەلۆژیا، پەرورده و كاروبارى دەرەو" دەگرتەو.

ھەرچەندە رووداۋەكانى سالى 2019 و سالىنى دواتر لە عىراق واىكرد كەوا بەكردارىي ياداشتنامە و رىككەوتنەكان نەچنە بوارى جىبەجىكردنەو، بەلام كابينەكەى سوودانى بە راگەياندى دەستكردن بە دروستكردنى 100 قوتابخانە لە لاين چينەو بەشىكى رىككەوتنەكەى خستتە بوارى جىبەجىكردنەو و ئەمسال بەكەمىن قوتابخانەى لەو 1000 قوتابخانەيەى كە لەلاين چينەو دروستدەكرىت لە ناسرىە بەفەرمى كردهو.

لەراستىدا ئەم پەيوەندىيە ئابوورىيە 80 مىليار دۆلارىيە، كە نىكەى 50 مىليار دۆلارى ئالۇگۆرى بازىرگانى و 30 مىليار دۆلارى ۋەبەرھىنانى چين بوو لە عىراق، ئەمەش سەرەراى دابىنكردنى دەيان جۆرى خزمەتگوزارى دىكە لە لاين كۆمپانىا چىنيەكانەو ۋە بۇ عىراق بەتايبەتئىش لە كەرتى نەوت، دوو مەترسى و سى دەرڤەتى بۇ عىراق لىي چاۋەپواندەكرىت:

مەترسى يەكەمىان: جىگەى مەترسىيە بەھۆى نەبوونى فرەچەشنى لە ھەناردەكردنى كالى عىراقى بۇ چين كە تەنيا نەوتى خاۋە، ھەربۆيەش ئەگەر چين بازىرگى ياخود نەوتىكى ھەرزانتىر بۆزىتەو ئەوا يەكسەر ئاراستەكەى دەگۆرىت ۋەكو ئەوئى سالى رابردوودا روويداۋە ھەناردەى نەوتى خاۋى عىراق بۇ چين بەرپۆزەى 9.4% كەمىكرد، بەلام چين سەتان كالى جياۋاز ھەناردەى عىراق دەكات و بەردەوامىشە لە ھەمەچەشنىكردنى ھەناردەكراۋەكانى.

مەترسى دوۋەمىان: پەيوەستبوون و ئالۇگۆرى بازىرگانى لەگەل ۋالتىكى گەورەى ۋەك چين كە لىكەوتەى گەورەى لەسەر ئابوورى جىھان ھەيە، ھەربۆيەش ھەر خاۋبوونەوئەيەك لە گەشەكردنى ئابوورىيەكەيدا روويدات ئەوا كاردانەوئەى راستەوخۆى لەسەر عىراق دەبىت بەھۆى ھاوردەكردنىيەو. بۇ نموونە چاۋەپواندەكرىت لە ئەمسال و سالى داھاتوودا [گەشەى ئابوورى چين](#) روو لە داكشان بىت، ۋەك لە 2024 رىزەكە 4.6% و لە 2028دا بىتە 3.5%.

ھەرۋەھا، ئەو سى دەرڤەتى ئەم پەيوەندىيە ئابوورى و بازىرگانيە دەخاتە بەردەم عىراق برىتتە لە:

يەكەمىان، دەرگايەكى نوئ بۇ عىراق بۇ مامەلكردن بە دراۋىكى دەرەوئەى دۆلار دەكاتەو ۋە، دەبىتە فرىادەرەسپىك بۇ داھاتى يەك لەسەر سى نەوتى فرۆشراۋى عىراق بە يوان چىنى، بەمشىۋەيە ئەو فشارەى ئەمريكا بۇ گەراننەوئەى داھاتى عىراق كەمتر دەكاتەو.

دوۋەمىان، عىراق دەتوانىت سوود لە ئەزمونىكى نموونەى ۋەك چين لەرووى خىرا گەشەكردنى ئابوورى و گەشەكردنى بەرھەمى نىوخۆى GDP و بەرزكردنەوئەى داھاتى تاكەو ۋەربىگرىت.

سىيەمىان، چين دەستى كارى ھەرزان و دابىنكردنى ئامىر و تەكنەلۆژى و كەلۋپەلى ئەلىكترۆنى ھەيە، كە عىراق دەتوانىت سوودى لىۋەربىگرىت بۇ بىياتنانى ژىرخانى ۋالت لە ھەموو كەرتە جياۋازەكاندا بەتايبەتئىش گواستنەو، بىياتنانى رىگەوبانەكان، دروستكردنى بالەخانە و نەخۇشخانە و قوتابخانە و ھتد، كە ئىستا عىراق نەك پىۋىستىيەكى زۆرى پىيەتى بەلكو بەدەست نەبوونى ئەم پىداۋىستىيە سەرەكەيانەو دەئالىنىت.